

Z mottami je tak, że człowiek bjere do rynki jakoś ksionżka i ji fragmynt, a czasym yno jedne zdanie, odpisuje do swojij ksionżki. Motto to je pjyr-szo przijymność tekstu, jego figuracja i drogowskaz w lekturze. Z tym mottym do Listow z Rzymu było inaczej. Bo jo żech te słowa usłyszoł, jak som Majster je godoł. Potym musioł-zech je pamjyntać, bo mje one prześladowały. Inno rzecz, że jo żech w pewnym synsie zjod te wersety. Tytuł wjersza Tomar (mjano mjasteczka portugalskigo) od poczontku kojarzył mi sie z jedzyniym. Zjod-zech te cztery słodke wersety jak Ezechjel cało ksiyngazwoj, abo jak św. Jan ksionżeczka w Apokalipsie. Aż prziszło do tego, że som Majster napisoł do mje list i posłoł mi te słowa:

*Jakaż słodycz:
nie mieć racji,
nie rozumieć swojego
życia,
błądzić.*

Ks. Jerzy Szymik, *Cierpliwość Boga.*
66 wierszy



serii

serii

Troska o zachowanie materialnego i duchowego dziedzictwa Górnego Śląska oraz budowanie tożsamości śląskiej, świadomej swych korzeni i otwartej na wszelkie wpływy kulturowe, które w przeszłości i obecnie kształtują Śląsk – oto najważniejsze z celów, jakie stawia sobie Stowarzyszenie Osób Narodowości Śląskiej. Jako jeden z wielu możliwych sposobów ich realizacji jawi się pomysł serii wydawniczej, ukazującej Śląsk w całym jego bogactwie i różnorodności. Różnorodności, która dla uzyskania pełnego obrazu regionu i jego mieszkańców wymaga uwzględnienia wielu perspektyw: narodowej, wyznaniowej, czy w końcu językowej. Przecież o Śląsku i Ślązakach pisano po łacinie, po polsku, niemiecku, czesku, angielsku, a także *po naszymu*, czyli po śląsku.

Znamienna jest sama nazwa serii: *Canon Silesiae – Ślōnskō Bibliōtyka*. Zdecydowaliśmy się na nazwę dwuczłonową, łacińsko-śląską. Łacińską, ponieważ, jak zaznacza prof. Joanna Roztropowicz: „śmiało możemy uznać łacinę za język ‘najbardziej śląski’, bo był zwornikiem tej wielobarwnej społeczności przez wiele wieków, niemal do końca XVIII wieku”. I śląską, bo zjawisko renesansu *ślōnskij gödki*, jej podniesienia do rangi równoprawnego kodu komunikacji, jest dla nas świadectwem żywotności górnośląskiej tożsamości i zobowiązaniem do jej kultywowania.

O trafności pomysłu serii wydawniczej przekonała nas lektura zbioru „99 książek, czyli Mały Kanon Górnośląski” pod redakcją Zbigniewa Kadłubka i Łucji Staniczkowej. Okazało się, że znaczna część proponowanych w nim tytułów jest niedostępna na rynku wydawniczym, a wiele z nich nie doczekało się do dzisiaj tłumaczenia na

język polski, nie mówiąc o przekładzie śląskim. Naszym zamiarem – i głównym celem wszczęcia działalności wydawniczej – jest zmiana sytuacji, w której większość Górnoślązaków nie ma realnego dostępu do dzieł składających się na ich dziedzictwo kulturowe. Planujemy powołać Komisję Ekspertów złożoną zarówno z członków SONŚ, jak i ludzi nauki i kultury. Do zadań Komisji będzie należało opiniowanie i rekomendowanie tytułów do wydania. Pomocnym drogowskazem jest także kanon stworzony przez redakcję kwartalnika „Fabryka Silesia”. Zamierzamy przede wszystkim skupić uwagę na dziełach literatury pięknej, ale nie wykluczamy wydawania książek o charakterze historycznym czy edukacyjnym. Docelowo w ramach projektu będą się ukazywać dwie pozycje rocznie.

Serię otwieramy traktatem o filozofii, religii i miłości – napisanym po śląsku. Wokół śląskiego narosło wiele mitów, twierdzących m.in., że jest to język wyłącznie mówiony, w którym nie sposób rozmawiać o sprawach ważnych, lub za pomocą którego trudno poruszać tematy abstrakcyjne. Prof. UŚ dr hab. Zbigniew Kadłubek obala wszystkie te stereotypy.

Zapraszamy do lektury!

Piotr Długosz, Rafał Szyma
SONŚ
listopad 2012

Ślonsk sie traci

(Wprowadzynie
do silezjologii
apokaliptycznyj)

*Ach, jo nawet tego niy wjym, co je lepsze:
czy mom zwyciynżyć, czy mom być pokonany.*

Bhagawadgita (ksiynga drugo)

Nojmilszo, nojbardzi daleko,

musioł-żech uciyc z Rzymu. Za gorko! Tera siedza nad brzegym morza. Słońce czyrwcowe fest poli; je połednie. To je brzeg Morza Tyrrynńskiego w Anzio, czyli w starożytnym Antium, kaj sie urodził sto lot przed Chrystosym poeta Furjusz (Aulus Furius Antias). Jestech tu skuli niego. (Był-żech na Via Furio Anziato!) Ale można bardziej jeszcze skuli morza. Bezma Ancjum założył syn Odyseusza i Kirke. Nazywoł sie Telegonos. Słyhać sam grecke słowo dźwinczonce radośnie znaczyniym CELU. Ale jo ni mom żodnego celu. Nigdy żech ni mjoł celu, tak myśla. Pacza yno na fale. Za mnom ruiny nadmorskij willi Nerona. Znodli wtychruinach sławnyposong: Apollona Belwederskigo. Chyba na poczontku renesansu. I myśla o tych dobrych czasach, a może niydobrych. O przemijaniu myśla. O Furjuszu, kery pisołowalceiotym, żekożdywbojowaniu/ciyrpjyniudopjyro wypełni rozkwito jako człowiek. Tyn Furjusz napisoł epopeja o wojnie – podobno do *Iliady*, yno że o Rzymjanach – niywjela z nij zostało do naszych czasow. Lubjoł te dziwne czasowniki, co sie po łacinie nazywajom *verba inchoativa*. Kaś użył słowa *opulesco* – bogaca sie, zaczynom coś mjeć, jakby na krotko, na momynt, przelotnie, mom coś i zaś tego ni mom, na chwila je mi to dane i zaro zniko w nicoś, z keryj to do mje prziszło. Mom coś cały czos choby to był poczontek tego mjynio. Mje sie zdowo, że Furjusz czynsto paczoł jak lśni sam w Ancjum morze. Te fale wyglondajom z daleka jak kropelki ciekłyj rtyni, rychtych żywe, wszystko sie ruszo, zaczyno żyć, cały czos je poczontek – a można taki niyustanny poczontek, mynczoncy w swojij ruchliwości poczontek, koże pamjyntać, że wszystko mo koniec.

To tak jakby te śwjatło odbijajonce sie w niybjeskij wodzie chciało pedzieć: „Je mje gańba, że tera wydowo sie wszysko wjeczne i cudne, za chwila tego niy bydzie – to ni ma moja wina, że znikna”.

Same myśli idom, jedna po drugij – aż nogle pomysłoł-żech o Ślonsku. Trocha mje zabołało w mostku. Bo pacza na śwjat, kery sie stracił. Ja, dużo po nim zostało. My wszyscy w Europje som z ducha tego śwjata. Ale tyn śwjat sie stracił. Jak ta willa Nerona, z keryj została jedna kolumna. Myślynie o utracie i stracie prziwjodło mje do myślynio o Ślonsku. Prowda, sam w Ancjum myni boli take myślynie o tym, że Ślonsk sie traci. Tu śmjerca niy widać – słońce śwjyci za jasno, niebo je trocha wyżij niż u nos. W takim razie skond tyn bol w mostku? Musza uważać. To je z tego hycu niymilosierneho. Ja, ni ma sie co cyganić: Ślonsk sie traci, a jo niy umja sie z tym pogodzić. Ślonsk je mojom religjom, mojom krwjom, kronży wy mje. Jo tyż sie traca: w śródziymnomorskim lufcie czuja, że ta utrata boli. Wszysko sie traci: willa Nerona, imperium, Ślonsk, jo. Co zostowo? Figurka dziołchy z Ancjum, kero niydaleko stond znodli? Ale jo chca godać o życiu, a figurka dziołchy z Ancjum to ni ma życie! Niy wjerza w żodno sztuka, bo każdy sztuka to je tak rychtych zaro sztuczka. Wjerza w życie i wjerza w słowa. I wjerza w Tego, co je Życiym i Słowym. (Łatwo to pedzieć, jak cijnżko uznać...)

Fale podchodzm blisko i cofajom sie. Od fal sie idzie dużo nauczyć! Co by sie stało, jak by fale niy falowały? Wszysko odchodzi. Niy do sie wzionć fali do rynki. Abo pedzieć do morza: „Przestoń sie ruszać!”. Ni ma żech aż taki gupi. Ale chca pedzieć: „Ślonsku moj, niy troć sie, bo

kaj póda?! Byda bezdomny”. (Umrzić sie niy boja, boja sie bezdomności) I wjym, że to mo taki som syns, te moje zaklinanie Ślonska, te modlitwy ziymskie, jak beznadziejno proba powszczimanio fal. Skond jo byda, jak już niy bydzie Ślonska? Byda stond. Z Ancjum. Bo skond indzi? Byda z wszyndzie. Straca sie. Wszyndzie, kaj póda, stamtond byda? (Dyc jo ni mom ani swojigo jynzyka! Tym bardzij niy moga mjeć ziymi. A tera pisza w jynzyku, kerego ni ma!) Ancjum sie dobrze nadowo do rozmyślanio o utracie. Robert Walser chyba przeczuwał taki zwionzek mjejsc z myślyniym, kere sie zdarzo człowjekowi nawet choby niy chcioł tego z całych sił. Musioł sie Walser spotkać z jakimś gyniuszym mjejsca, jak wandrowoł. Wandrowoł tyż po Gornym Ślonsku. Napisoł kaś: „Orte und Jahre sind eng miteinander verbunden, und erst Ereignisse und Jahre”¹. „Mjejsca i lata som fest ze sobom zlonczone, a co dopjyro wydarzynia i lata”.

Chciołbych tak ganc głymboko pomysleć silezjologicznie o falowaniu mojigo zycio. Ni ma one bardzij niyszczynsne od zycio inkszych ludzi; bo koždymu sie zdo, że jego zycie je gorsze od wszyskiego, co zno i co widzioł.

Niydowno czytoł-żech sam na pjosku pewno ksionżka. Była to ksionżka włoskigo pisarza Antonio Tabucchigo. Znod żech w nij take mondre zdanie, właściwie straszne pytanie. Te pytanie je ważne, jak romyślom nad poetom rzymskim Furjuszem, jak rozmyślom nad Ślonskym – i mojom tak dziwnom tułaczkom odyseuszowom, nad tym wandrowaniym doś śmjysznym i doś tragicznym. Tabucchi w „Si sta facendo sempre più tardi / Robi sie coroz bardzi niyskoro” pado tak: „Madame, moja dro-

1 R. Walser, *Der Gehülfe*, Frankfurt am Main 2003, s. 197.

go Przyjaciołko, jak to sprawy idom? I co keruje nimi: take nic²². To je naprowda niyludzko postawione pytanie. Idzie oszaleć, jak sie pomyśli, że bele szpliter zmjynio śwjat, zmjynio nos. I oszalołbych, jak bych bez cufal zapomnioł o Ywangelji i tych słowach Jyzusa, kaj godoł o policzonych na gowje wosach (Łk 12,7). Bele szpliter! I coś jest. Abo tego ni ma. Cufal rzondzi? Niy! Boże broń! To co rzondzi znikaniem śwjatow? Co rzondzi upadkami ludzkij duszy? Co rzondzi tym, że ktoś odchodzi i go ni ma? Kto mi to powjy?

Pacza na pjosek, pacza na ludzi. Całych w szczynściu i słońcu. Downo żech niy widzioł takich ludzi. A jo co? Z keregoś radja leci popularno tera letnio piosynka Tiziano Ferro. Lecom w czysty lazur słowa: *Stop! Dimentica questo silenzio non vale neanche una parola né una sola e quindi...* Te słowa na pewno ulgi mi niy prziniesom... Niy szukom zresztom żodnyj pociechy. Wszystko, co mi sie udało przez ostatnie lata wymyślić, to je to: ni ma pociechy. Nikerzy w tym czasie pisali ksionżki abo kupowali mercedesy, a jo żech myśłoł nad brakym pociechy i rolom Boga w tym pogodzyniu sie z utratom, malyniym, znikaniym, ubywanim mje i śwjata. Niy stoł-zech sie bez te rozmyślani wcale mondrzejszy. Do tego niy napisoł-zech ksionżki i niy wsiadam do mercedesa, yno do zmazanych polskich cugow. Ale mje sie zawsze ze wszystkich filozofow nojbardzi podoboł Hjob. Tyn chop to dopjyro mjoł – ale wyloz z tego, bo uznoł utrata! Nadzieja mjyszko w utracie jak dziyncioł w dziupli. Z takom utratom je choby ze seiblykaniym. Przychodzi czas, że wjyncyj seiblyc sie niy

2 A. Tabucchi, *Si sta facendo sempre più tardi. Romanzo in forma lettere*, Milano 2005, s. 41. Je to tyż po polsku: A. Tabucchi, *Robi się coraz później. Powieść w formie listów*, przeł. J. Ugniewska, Warszawa 2002, s. 37.

do, bo człowiek je nagi. Wtedy zaczęto myśleć i rozważyć blank poważnie, czym je mantel i galoty, czamu czeba sie oblykać, jak je zima. Podobo mi sie tako jedna postać ze sławnyj powjysci Josepha Rotha pt. *Marsz Radeckigo*. To je tyż ksionżka o śwjecie, co sie gynau traci i opisuje w nich autor ostatnie drgawki tego śwjata. (Powinni my zresz- tom wjyncyj czytać Hermanna Brocha i Josepha Rotha, bo nos czeko podobny los!) Na keryms mjejscu ksionżki Rotha hrabja Chojnicki, Polok z Galicji, godo: „Jestech wdziynczny koždymu, kery mi coś ujmuje”. Tak godo yno ktoś, kto wierzi w niyśmiertelność. Mje sie zdo, że Ślonsk, tyn Ślonsk, kery ni mo nic spólnego z resztom śwjata – je takom krainom niyśmiertelności. Tymu Ślonskowi ujmo- wanie dobrze robi, stowo sie bardzij ślonski. Niy je dobrze być Ślonzokym. Ale jak sie już je Ślonzokym, to czy idzie być kim innym? Bycie Ślonzokym to je stan duszy, a niy żodne obywatelstwo. Bez-toż my Ślonzoki niy bojymy sie upadku państw ani wojyn!

Niydaleko stond, jak z Katowic do Rybnika, w ostyj- skim porcie szaloł downo tymu śwjynty Augustyn. Tyż na pjosku. Tyż mierził sie z utratom. Szaloł podobnie jak jo. I szamotoł sie som ze sobom. Śwjynty Augustyn mjoł jednak – co by niy pedzieć – ojczyzna. Som siebbe uważoł za zymja jałowo – *regio egestatis* – i jo tyż tak myśla o so- bje dzisiej. Ale on skuli czego inkszego, i jo skuli czego inkszego.

Je sam tyż pewno inkszo różnica: On wjedzioł i wi- dzioł, że rzymski śwjat sie traci, ale budzi sie odnawiajon- cy historja ludzi chrześcijański śwjat, idzie naprzod nowo wspólnota, tyż dumno, tyż wtedy fest żywo. Jo niy widza inkszego śwjata na żodnym horyzoncie. Śwjat już dzisiej

nij kocho Boga. Śwjat nawet nij kocho siebje. Człowiek je za zgniły, żeby o tym poważnie pomyśleć. Ni ma jakoś tego namjyntnego myślynio, ni ma miłości myślynio. Tela sie dzisiaj robi dło ciała, a take słabe namjyntości som dzisiaj.

Godo sie, że Friedrich Nietzsche był wjelkim nihilistom. Gupoty! Cało filozofia wolności Nietzschego sprzeciwojo sie takimu twjerdzyniu. Nihilistow to momy dzisiaj! Na ambonach, w gazetach, w szkołach. To som dopjyro nihilisty! Wjierzom w równość i braterstwo bardziej niż tyn bjdok Marks, ale uważajom sie za zagorzałych przeciwnikow konformizmu i materjalizmu. Szczegolnie wtedy, jak siedzom w laczach w doma przed telewizorym abo cisnom w sobota pełny wozyk w czeluściach Silesia City Center. Nij wjerza w równość. Nij wjerza w druge mjajsce na zawodach. Je sie przegrany abo wygrany. Tak myśłoł każdy Grek. Kto nij wjerzi, niych czyto Grekow! Abo Ywangelio: „Wasza mowa niych bydzie: ja – ja, nij – nij!” (Mt 5,37).

Złoto-czerwony kolor słońca woło mje nazod do śwjata ancyjskiego. Zjym jeszcze w porcie żymła *col pesce* (z rybom), jak tu padajom, i jada cugym do Roma-Termini. Chciołbych tu rozbić namiot. Zostać sam na zawsze i paczeć jak wody morskie obmywajom z ciorpliwościom, kero może yno pochodzić od łagodnego Boga, żółtawe i beżowawe skały. Ale moji tynsknoty i mje nic nij poradzi zaczimać. *Andiamo* – woło keroś matka do dzieci.